

De zending onder de volken der aarde.

<https://hdl.handle.net/1874/355185>

gle

(2)

DE ZENDING

ONDER

DE VOLKEN DER AARDE.

V. AUSTRALIË.

»Uw Koningrijk kome.» Zoo heeft onze Heer ons bevolen tot onzen Hemelschen Vader te bidden. Dat die bede nog altijd noodig is, maar dat zij ook niet te vergeefs tot Hem wordt opgezonden, zal u blijken waar wij u gaan bekend maken met de geschiedenis van het Godsrijk in die landen van onze aarde, die het verst van ons zijn verwijderd. Het zijn de vele eilanden, die verspreid liggen in de onmetelijke wereldzee, tusschen Azië en Amerika. Men rekent die te zamen tot een vijfde werelddeel, aan 't welk men den naam van Australië, dat is Zuidland, geeft, hoewel 't ook andere namen als Oceanië, Polynesië draagt. Onder die eilanden is er een, dat verreweg het grootst is en daarom ook wel het vaste land van Australië genoemd wordt. Het heet Nieuw-Holland, en is aan uitgestrektheid bijna gelijk aan ons werelddeel

[204]

Europa. Behalve dat grootste zijn er nog vier groote eilanden: Nieuw-Guinea, van Diemensland of Tasmania en Nieuw-Zeeland, welk laatste uit twee groote eilanden bestaat, en dan een onnoemelijk aantal, duizenden kleinere en grootere, gedeeltelijk bewoond, maar ook vele zonder bewoners. Zij worden soms onderscheiden in Melanesië, Mikronesië en Polynesië, dat is zwarte, kleine en vele eilanden. Deze bedoelt men gewoonlijk, als men van de Zuidzee-eilanden spreekt. Een gedeelte toch van die groote zee, waarin zoo als ik zoo even zeide, al die eilanden liggen, draagt den naam van Zuidzee. Die geheele zee, de groote Oceaan of Stille zee genaamd, is zoo uitgestrekt, dat hare oppervlakte bijna $\frac{1}{3}$ deel van de oppervlakte der gansche aarde bedraagt. Daarin dan, en vooral in het midden liggen die duizenden eilanden, waarbij wij thans onze aandacht bepalen, en die zij wel ten volle verdienen, want bijna nergens is het Godsrijk in de laatste jaren met grooter kracht gekomen dan daar. Wel zijn er vele eilanden, waar het nog stikdonkere nacht is, maar toch ook vele, waar het licht des Evangelies helder schijnt. Ik ga van het een en ander u wat verhalen.

Voor dat ik nu echter van den vroegeren en den tegenwoordigen toestand dier eilanders iets

mededeel, moet ik u iets zeggen van hun aantal en van de twee groote afdeelingen, waarin zij kennelijk onderscheiden zijn. Wat het eerste betreft, juist en nauwkeurig is die bevolking niet op te geven. Wel staat het vast, dat zij betrekkelijk gering is. Nieuw-Holland, dat grootste eiland bijna zoo groot als Europa, telt nog niet zoo vele inwoners als ons vaderland: hoogstens twee millioen, waarbij nog een millioen komt voor de andere eilanden. Die drie millioenen onderscheiden zich nu in twee klassen of afdeelingen: Austraal-negers en Austraal-indiërs genaamd. De eerste, die ook Papoea's heeten, vindt men het meest, in Nieuw-Holland, Nieuw-Guinea en de daaraan grenzende eilanden, die daarom ook Melanesië, zwarte eilanden of eilanden met zwarte bewoners genaamd worden. Zij zijn het diepst gezonken, en onder hen is het Evangelie nog weinig of niet bekend. De andere Austraal-indiërs vindt men op Nieuw-Zeeland en de meeste eilanden noord-oostwaarts van dit gelegen. Dit is een geheel ander slag van menschen, veel minder donker van kleur, veel verstandiger en voor groote ontwikkeling vatbaar. Van deze zijn er reeds duizenden tot het Christendom overgegaan, en van jaar tot jaar wordt het onder hen met het gelukkigste gevolg verspreid. De geschiedenis van die ver-

spreiding kan ik u wel niet in al hare bijzonderheden mededeelen, daar ieder eiland haast zijn eigen geschiedenis in dezen heeft; maar opdat gij, zoo als vroeger van andere deelen der aarde, ook van dit laatste, dat ons ter behandeling overbleef, eenig denkbeeld u zoudt kunnen maken, ga ik u iets verhalen van den toestand der volkeren, die wij hier vinden, zoo als die vroeger algemeen was en ook thans nog is bij hen, die nog heidenen zijn en van de verspreiding van het Christendom onder hen.

Treurig, diep treurig was en is nog voor een deel de maatschappelijke, zedelijke en godsdienstige toestand van de bewoners van Australië. Op vele eilanden heeft men nauwelijks een spoor van godsdienst gevonden, op andere 't grofste bijgeloof, godsdienstige vereering van allerlei dieren of vrees voor booze geesten of goden, die zij er zich vele dachten. Is het haast niet mogelijk van hunne godsdienstige begrippen eenige voorstelling te geven, onder hunne godsdienstige gebruiken of gewoonten is er een, dat zeer merkwaardig is, èn omdat het op de meeste eilanden werd of wordt gevonden, èn omdat het daar, waar het gevonden wordt zoo zwaar drukt. Zij noemen dit: het taboe. Het woord beteekent heilig, gewijd

en ziet hier nu hoe zij met dat taboe handelen, welke beteekenis en welke gevolgen het heeft. Wat in 't algemeen taboe is of voor zekeren tijd daarvoor verklaard wordt, mag of door sommige of door alle menschen niet genaderd, niet aangeraakt worden. Het vleesch b. v. van varkens of vogels, onderscheiden soorten van visschen, broodvruchten en al wat den goden als offergave wordt gebragt is taboe, en het nuttigen daarvan alleen aan de goden en priesters en soms ook aan andere mannen, maar nimmer aan het vrouwelijk geslacht vergund. In het algemeen is voor het laatste alles taboe, wat door den man is aangeraakt. De vader en de zoon gebruiken binnen in het huis den maaltijd, terwijl de moeder buiten de deur op den grond liggende het kan aanzien. Van het oogenblik harer geboorte af aan, is het aan het meisje niet vergund eene enkele bete te gebruiken, die de hand haars vaders heeft aangeraakt. Soms tijds wordt ook een geheel eiland, een distrikt taboe verklaard, en mag dan door sommigen niet betreden worden. Het eigenlijke doel en het vreeselijk drukkende van die godsdienstige gewoonte, begrijpt gij het best, als gij u voorstelt dat, wat taboe is, het daarom niet voor alle menschen is, maar alleen voor eene bepaalde klasse, voor vrouwen, voor kinderen, voor minderen in rang. Dan

mag het door dezulken niet genaderd of gebruikt worden, terwijl de koning, de priester, of al degenen, voor wie het geen taboe is, het zich toeëigenen, voor zichzelf het gebruiken. Zware straf nu staat op het overtreden van dat taboe, soms de dood en vaak wordt het met geen ander doel uitgesproken dan, opdat de menschen die straf zich waardig maken, en dan of boete moeten betalen of het leven verliezen. Aan dit laatste heeft echter niemand iets, zoo denkt gij welligt, maar zoo denkt de Zuidzee-eilander niet; want - en hier komen wij aan een der grootste gruwelen onder hen heerschende - het vleesch van de aldus ter dood veroordeelden wordt daarna door hen op onmenschelijke wijze verslonden. Het gaat onze bevassing haast te boven, dat de mensch zoo vreeselijk diep zich verlagen kan, dat hij zich met het vleesch zijner medemenschen voedt. En toch dien gruwel vond men vroeger bijna overal op de eilanden van de Zuidzee. Vaak werd met geen ander doel oorlog gevoerd, dan om zich die vreeselijke lekkernij te verschaffen. Reeds op het slagveld, wij huiveren haast van zulke barbaarsche gewoonten te spreken, rukt de soldaat aan den verslagen vijand het linkeroog uit en eet het op, in de meening, dat hij zelf daardoor te dapperder zal worden, terwijl zij daarna aan het overige

vleesch zich vergasten. Meer dan een Evangeliebode is alzoo ook door hen verslonden, onder anderen de voortreffelijke WILLIAMS, van wien ik straks meer u verhaal. Onder eene nog zeer ruwe bevolking komende, werd hij verslagen en toen men naderhand zijn lijk althans uit hunne handen wilde rukken om het eene eerlijke begrafenis te geven, wezen de wilden eenige beenderen aan als het eenige, dat van hem was overgebleven. Welk eene barbaarschheid! roept gij uit en gij herhaalt het, als gij verneemt, hoe zij vaak tegen hun eigen vleesch en bloed woeden. Bij meer dan een stam is het gewoonte, niet meer dan twee of drie kinderen te houden. Komen er meer, zij worden meêdoogenloos om 't leven gebracht. Dan weder als de vrouw uit een aanzienlijker stam dan de man is, moeten de eerste twee, vier of zes kinderen sterven om den man aan haar gelijk te maken; eerst dan worden de overige verschoond. »Gij zijt het», zoo sprak eens een grijze, die later christen was geworden tot zijn vroegere afgoden, »gij zijt het, die ons zulke woestheid hebt ingeboezemd; ik moet nu kinderloos sterven, hoewel ik vader van negentien kinderen was.» En als gij daarbij dan nog hoort, dat behalve dat menscheneten en kindermoorden de meest onbeschaamde ontucht onder hen plaats heeft, dan noemt gij wel

met volle overtuiging, met afgrijzen, maar immers ook met innig medelijden, den toestand, waarin die volken zich bevinden, diep ellendig, den nacht, die op die eilanden ligt, duister en zwart.

Den toestand, waarin die volken zich bevinden, den nacht, die op de eilanden ligt, zeide ik daar, maar, Gode zij dank! dat is niet volkomen juist, want bij vele behoort die toestand tot het verleden, is in dien nacht een licht opgegaan, ja is hij hier en daar vervangen door helderen dag. Gij volgt mij met belangstelling, waar ik u ga verhalen, wat daartoe gedaan werd en met welk gevolg. Veel en velerlei is het, waarvan ik hier natuurlijk alleen 't voornaamste kan noemen. Met stilzwijgen ga ik daarom de meeste pogingen voorbij die tot nu toe onder de Austraal-negers werden aangewend. Gij herinnert u, dat de bewoners dier eilanden in twee groote afdeelingen zich onderscheiden: Austraal-negers en Austraal-indiërs. Ook de eerste, de ongelukkigste, die voornamentlijk op Nieuw-Holland en daaromtrent wonen, heeft de christelijke liefde zich aangesproken, maar helaas! tot nu toe met weinig merkbare vrucht. Een zending THRELKELD arbeidde er achttien jaren zonder een enkele ziel te winnen. Europeërs vindt men op Nieuw-Holland vele met eene geordende geestelijkheid, maar van vruchten van zendingsarbeid onder de inboorlingen kunnen

wij weinig spreken. In den laatsten tijd zijn Hernhutters er weder begonnen en hebben enkele gedoopt. Op Nieuw-Guinea zijn in het noorden zendelingen van de Utrechtsche Vereeniging, in het zuiden van het Londensche Zendeling-genootschap. De eerste mogten onlangs na zestien jarigen arbeid de eerste Papoea's doopen. Zoo begint er zich eenig licht te vertoonen; maar toch op de vraag: wat is er van den nacht op de eilanden door de Papoea's bewoond? is nog altijd het antwoord: 't is er nog nacht.

Zoo is het nu echter bij de Austral-indiërs niet, het ander gedeelte van de bewoners van den grooten Oceaan. Daar is bij vele het licht opgegaan uit de duisternis. Indien ik nu om u van den arbeid onder hen iets te verhalen, streng aan de tijdsorde mij wilde binden, dan zou ik moeten beginnen met over de werkzaamheid van het groote Londensche Zendeling-genootschap van 1797 af onder hen te spreken; maar ik volg liever eenigzins de ligging der eilanden en waar ik zoo even reeds van Nieuw-Holland u sprak, deel ik eerst u iets mede van 't geen men van daar uit voor andere in de nabijheid van daar gelegen eilanden deed, om dan vervolgens oost, en eindelijk noordwaarts onze reis door de Zuidzee voort te zetten.

NIEUW-ZEELAND.

Meest alle pogingen tot Evangelie-verkondiging op de eilanden van den grooten Oceaan gingen van de Engelschen uit, aan wier bestuur vele onderworpen zijn. Reeds van 1788 hebben deze op het reeds meermalen u genoemd Nieuw-Holland een kolonie aanvankelijk voor misdadigers, die in den loop der tijden groote uitbreiding verkreeg. Ook vele anderen trokken er henen en heden ten dage vindt men vooral aan de Zuid-oostkust in Nieuw-Zuid-Wales groote aanzienlijke steden door Europeanen bewoond, waarvan Sydney en Paramatta de voornaamste zijn. In dat laatste nu leefde in het begin dezer eeuw een Evangeliedienaar SAMUEL MARSDEN geheeten, wiens werkkring was onder de Europeesche bevolking dier stad, maar die zich ook zeer aan de heidenen liet gelegen liggen. Onder deze zijn het vooral de bewoners van Nieuw-Zeeland, dien hij tot grooten zegen werd. Dat Nieuw-Zeeland, dat voor ons juist aan de andere zijde der aarde ligt, zoodat het daar middernacht is, als wij middag hebben en omgekeerd, bestaat uit twee groote eilanden, die een uitgestrektheid hebben als Groot-Brittanje, d. i. Engeland met Schotland en Ierland. De bewoners er van Austraal-indiërs en wel van de verstandigste, meest ontwikkelde, dreven handel

met de Engelsche kolonisten op Nieuw-Holland. Daar zag MARSDEN hen in Paramatta en werd met hartelijke belangstelling voor hen vervuld. Dewijl zij door de Engelschen vaak ruw behandeld werden, rigtte hij een maatschappij op om hen te beschermen, ontving ze vriendelijk bij zich, deed hun wel, zoodat weldra de naam van MARSDEN, als die van een blanke, die de bruinen liefhad, op Nieuw-Zeeland bekend werd. Maar hij deed meer voor hen. Hij wendde bij het Engelsche kerkelijk Zendinggenootschap pogingen aan, opdat er zendingen tot hen zouden gaan. In 1810 kwamen er drie op Nieuw-Holland, die echter eerst in 1814 naar de plaats hunner bestemming konden vertrekken. Zij gingen, hoewel juist in dien tijd het weinig aanmoedigende bericht tot hen kwam, dat een Engelsch schip door de inlanders geplunderd, de geheele bemanning er van gedood en opgegeten was. De zendingen, die zeiden dat zij door MARSDEN gezonden waren, werden echter beter ontvangen. De eerste maal bleven zij slechts kort, maar wisten eenige Nieuw-Zeelanders te bewegen met hen naar Nieuw-Holland te gaan. Het volgend jaar keerden zij, die mannen en de zendingen, naar Nieuw-Zeeland terug. Nu was ook MARSDEN zelf bij hen en weldra was de grond gelegd voor eene zending, die niet slechts tot den huidigen

dag is gebleven en uitgebreid, maar ook rijk was aan gezegende vruchten. Wel hadden de eerste heidenboden er tien jaren lang met groote moeilijkheden te kampen. Niet alleen spot en hoon, die zij van oud en jong moesten verdragen, maar ook het elk oogenblik dreigend gevaar door de knodsen der inlanders hun leven te verliezen, het dagelijksch gezicht van de afgrijselijkste dingen en de schijnbare hopeloosheid van hun arbeid maakten hun verblijf onder de wilden bijna ondragelijk. Maar zij hielden vol. MARSDEN bezocht hen van tijd tot tijd, tot zevenmaal toe, de laatste maal kort voor zijn dood in 1837, toen hij reeds 72 jaar oud was. In die jaren hadden de zaken een geheel andere wending genomen. Na lijden kwam verblijden en zoowel de zendelingen van het Engelsch kerkelijk genootschap als die der Methodisten, die er in 1822 begonnen te werken, zagen daarna veel vrucht op hunnen arbeid. Scholen werden gebouwd, kerken gesticht. Merkwaardig was er ook het jaar 1835, toen de eerste drukpers op Nieuw-Zeeland kwam. De inboorlingen vertelden elkander wonderen van het van zelf sprekend linnen, zooals zij het gedrukte papier noemden. Eerlang werd begonnen aan eene overzetting der Heilige Schrift in de Maori-taal, den taal der Nieuw-Zeelanders, en hoewel den zending MAUNSELL, toen hij in 1844 ook het gansche

Oude Testament vertaald had, de vreeselijke ramp trof, dat zijn kostbaar handschrift verbrandde, gaf hij den moed niet op, maar begon op nieuw, tot dat hij dertien jaar later de vreugd beleefde den ganschen bijbel in de taal der Nieuw-Zeelanders vertaald te hebben en gedrukt te zien. Zoo ging het werk op Nieuw-Zeeland voorspoedig voort, tot dat voor eenige jaren een oorlog tusschen de inboorlingen en het steeds toenemend getal van kolonisten uitbrak, waarbij een zendeling VÖLKNER vermoord werd, de eerste Evangeliebode, die op deze wijze aldaar het leven verloor. Op vele plaatsen werden de scholen gesloten, de godsdienstoefeningen niet gehouden of slecht bezocht. Nu is er gelukkig weder vrede en gaat de prediking des Evangelies er geregeld haar gang. Treurig echter is het, dat het aantal inboorlingen afneemt. Werd voor eenige jaren de verhouding tusschen hen en de kolonisten aldus opgegeven, dat de eerste ten getale van 170 duizend, de laatste van 50 duizend er zouden zijn, nu is het juist omgekeerd, waarschijnlijk ook ten gevolge van den gevoerden oorlog. Mogt met den vrede ook de welvaart er wederkeeren en het volk der Maori's door het Evangelie tot nieuwen wasdom en bloei komen.

Voordat wij Nieuw-Zeeland verlaten moet ik u nog van een tweeden MARSDEN verhalen, van den

man, die van daar uit voor anderen wilde zijn, wat de eerste voor Nieuw-Zeeland geweest is, PARRISON (1). Deze voortreffelijke zendeling wilde aan Melanesië, de eilanden door de zwarten, de Papoea's bewoond, den zegen des Evangelies brengen. Hij deed het op eigenaardige wijze. Met een schip »het Zuidelijk Kruis" genaamd bezocht hij hunne woonplaatsen en zocht van daar jongelingen met zich te nemen naar Nieuw-Zeeland om ze te vormen tot predikers van het Evangelie onder hunne landgenooten. De inrichting daartoe was eerst in Auckland op Nieuw-Zeeland gevestigd, maar is later naar de noordelijk van daar gelegen Norfolk-eilanden overgebracht. Gedurende den zomer hield hij ze daar bij zich en bracht hen tegen den winter weder naar hunne woonplaatsen. Met rijken zegen is hij zoo eenige jaren werkzaam geweest, tot dat hij den 20sten September 1871 door de bewoners van Noekapoe een der eilanden van Melanesië vermoord werd. 't Was, als zoo dikwijls, omdat Europeanen, menschen, die christenen zich noemen er onregt hadden gepleegd op de inlanders, die nu op deze wijze zich wreekten. Geve God dat er een man van zijne bekwaamheden en

---

(1) Wie meer van hem wenscht te weten, zie de voordrachten over hem van den heer NEURDENBURG in de »Mededeelingen" 1875.

van zijn ijver worde gevonden om zijn werk voort te zetten. Gaarne verhaalde ik nog meer van hem, maar wij hebben nog zoo vele eilanden in de Zuidzee te bezoeken, dat wij thans Nieuw-Zeeland moeten verlaten. Doen wij het met de bede dat Gods Koninkrijk er kome onder de inboorlingen en vreemdelingen en door hen tot anderen die nog in duisternis zijn nedergezeten.

POLYNESIË.

Met Polynesië betreden wij het gebied der vele eilanden. Wanneer wij van Nieuw-Zeeland den blik noordwaarts wenden, dan vinden wij daar ten oosten van Nieuw-Holland een menigte van eilanden, gewoonlijk onder den naam van Zuidzee-eilanden bekend. Op vele van die is het Christendom reeds gevestigd, op andere is het nog nacht en donkerheid. Hoe belangrijk de geschiedenis van de eerste vestiging en latere uitbreiding van het Christendom op menig eiland zijn moge, moet ik om niet al te uitvoerig te worden veel met stilzwijgen voorbijgaan. Van de Gezelschaps-eilanden waar het het eerst, en van de Sandwichs- waar het het meest kwam, wil ik het uitvoerigste u spreken; terwijl ik van vele andere maar met een woord melding kan maken. Die Gezelschaps-eilanden liggen in het oosten van de groote

eilanden-zee. Daar werd het Evangelie gepredikt door de eerste zendelingen, die het groote Londensche Zendelinggenootschap in 1795 opgericht, uitzond. Op een zendingschip vertrokken zij derwaarts ten getale van niet minder dan dertig, en landden den 5den Maart 1797 op Tahiti of Otaheite het voornaamste eiland van die groep aan. Het grootste deel van hen bleef daar, terwijl andere op nabij gelegen eilanden zich nederzetten. In den beginne hadden zij er met grooten tegenspoed te worstelen, en meer dan eens scheen het alsof het werk geheel moest worden opgegeven. Eenige jaren later werd een nieuwe koning POMARE II van 1803 af hun goedgunstig; maar deze berokkende zich daardoor zoo zeer de haat van de priesters en het door hen opgehitste volk, dat hij met de zendelingen naar een naburig eiland Eimeo moest vlugten. Hij bleef daar echter niet, maar keerde naar Otaheite terug, waar hij den twaalfden November 1815, het was op een Zondag, door de hem vijandelijke troepen werd overvallen. Hij overwon en toen hij nu daarop de vervolging liet staken, de huizen, de te veld staande vruchten en boomen der overwonnenen niet verbrandde en de lichamen der gesneuvelden tegen alle vroegere gebruiken, aan ordelijk liet begraven, toen hij den volgenden dag de krijgsgevangenen met kleederen

voorzien tot de hunnen deed wederkeeren en daarbij zeggen liet, dat de nieuwe godsdienst, dien hij aangenomen had, hem gebood zoo met zijne vijanden te handelen, maakte dit zulk een diepen indruk, dat die vijanden in meer dan een zin overwonnen werden, dat niet alleen POMARE in zijne koninklijke waardigheid werd hersteld, maar ook het Godsrijk met kracht op de Gezelschaps-eilanden kwam. Van toen af ging de omkeering in zeden en gewoonten op die eilanden onafgebroken voort. De bijbel werd vertaald en gedrukt. Scholen en inrichtingen van hooger onderwijs werden gesticht, kerken en kapellen gebouwd, handwerken en landbouw bloeiden. Het Christendom behaalde eene luisterrijke overwinning.

Jammer echter voor die jeugdige christelijke gemeenten en voor hen die het deden, tot een onuitwischbare schande, zijn daarna menschen, die christenen zich noemen, dit schoone werk komen verstoren. Het waren Roomsche zendelingen, die in plaats van nog onbebouwd grond, die op den akker der wereld nog zoo veel is te vinden, op te zoeken, herwaarts kwamen en groote schade aanrichtten. 't Was in 1836 dat twee hunner zendelingen er landden, en toen zij later het land werden uitgewezen, trok de toenmalige koning van Frankrijk LOUIS PHILIPPE zich hunner aan, en zond

gewapende schepen naar de Gezelschaps-eilanden om ze te tuchtigen, met het treurig gevolg, dat zij gedeeltelijk onder Fransch oppergezag kwamen en de Engelsche zending er sedert dien tijd in vele opzichten werd bemoeilijkt.

Is het droevig dit te vernemen, met blijdschap hoort gij daarentegen dat reeds vroeger van de Gezelschaps-eilanden het Evangelie op vele naburige gebracht werd. Het middel daartoe in Gods hand was een zendeling, wiens naam ik u reeds noemde, JOHN WILLIAMS, die van 1819 tot 1839 met zulk een ijver en zulk een zegen in deze streken werkzaam was, dat hij den eernaam zich verwierf van Apostel der Zuidzee. Op een der Gezelschaps-eilanden Rajatea begon hij te arbeiden en breidde van daar zijn werkzaamheid gedurig uit, reisde van het eene eiland naar het ander, en liet dan waar hij kon Evangelisten of onderwijzers uit de inboorlingen achter. Vele van die eilanden toch hebben eene kleine bevolking, niet meer dan vijf, zeshonderd inwoners soms, en daarom was het wel eene onmogelijkheid ze allen met zendingen te bezetten. WILLIAMS liet er daarom inlandsche christenen achter, en reisde zelf van eiland tot eiland. Zoo bezocht hij, steeds meer westwaarts zijne werkzaamheid uitbreidende de Hervey-, de Samoa- of Schippers-, de Tonga- of Vriendschaps-eilanden

en op vele van die werd het Christendom in onge-
 loofelijk korten tijd verbreid. Slechts zes jaren
 waren er noodig om op de zeven, die te zamen
 den naam van Hervey-eilanden dragen, door herhaald
 bezoeken en door de achtergelaten onderwijzers
 het heidendom in zooverre te vernietigen, dat men
 de afgoden vaarwel zeide, de onderwijzers gaarne
 hoorde, en de oude gebruiken, gij herinnert u,
 hoe woest en wreed ze waren, liet varen. Rarotonga,
 't voornaamste dier eilanden, dat voor WILLIAMS
 een lievelingsoord werd, heeft op zesduizend
 bewoners thans meer dan vierduizend gedoopten.
 Nog voorspoediger ging het op de Samoa- of
 Schipper-eilanden. Op een door hem zelve op
 Rajatea gebouwd vaartuig, ondernam hij in 1830
 met een anderen zendeling en acht inlandsche
 onderwijzers eene reis derwaarts. Hij liet er
 de laatste achter; eerst twee jaren later kon
 hij zelf terugkomen, maar hoe groot was zijn
 vreugde, toen hij zag, dat al de voorname aan-
 voerders en de meeste inwoners het Christendom
 beleden. Zij hadden scholen en een kapel gebouwd,
 en het woord van God had zich over dertig dorpen
 op 't voornaamste eiland Sawaiï en de nabij gelegene
 verbreid. Men liet niet af te smeeken dat WILLIAMS
 zou blijven of voor andere zendingen zorgen.
 't Eerste kon hij niet, maar later reisde hij naar

Engeland, en bracht van daar in 1836 zes zendingen voor de Samoa-eilanden mede, waar nu ook sedert lang het Christendom gevestigd is. 't Ging WILLIAMS echter als PAULUS. Steeds dreef zijn hart hem naar andere plaatsen, waar het Evangelie nog onbekend was. Zoo trok hij in 1839 naar de Nieuw-Hebriden, maar daar op een dier eilanden, Erromanga, eindigde zijne werkzaamheid op de vreeselijke wijze, waarvan ik reeds vroeger u gesproken heb. Nauwelijks was hij er aan land gekomen, of de woeste eilanders vielen op hem aan, doodden hem en verslonden zijn lichaam. 't Was vreeselijk, en toch zou het niet verkieselijker zijn, als WILLIAMS zoo te sterven, na zulk een leven voor den Heer, dan in hoogen ouderdom kalm te ontslapen, zonder iets voor de uitbreiding van het Godsrijk te hebben gedaan?

En ook daar op de Nieuw-Hebriden bleef het niet, zoo als toen WILLIAMS in 1839 er kwam. Later werd ook daar het Evangelie met rijken zegen verkondigd, en toen ook de moordenaar van WILLIAMS gedoopt. Toch bleef Erromanga eene treurige vermaardheid in de geschiedenis der zending behouden. Niet minder dan vijf zendelingen werden op dit kleine eiland vermoord, de laatste nog in 1872. Zoo bleef en blijft de zending daar droevige offers kosten. Maar heerlijke vruchten droeg ze

ook op vele eilanden, waarvan ik hier alleen nog de Vriendschaps- en Fidschi- u noem. Op de eerste, ook Tonga-eilanden genaamd, regeert een koning, die thans den naam draagt van GEORGE TOEBOE, een zeer merkwaardig man, de grootste man uit de Zuidzee genaamd. Meermalen predikte hij tot zijne landgenooten o. a. in 1834, toen hij bij de inwijding eener kerk het voorbeeld volgde, eens door Israëls wijssten koning gegeven, en hij diens gebed bij de inwijding van Jeruzalems tempel tot onderwerp zijner rede koos. Hij is nu een man van zeer hoogen leeftijd, maar veel, ontzachtlijk veel heeft zijn volk aan hem te danken. Staan deze eilanden alzoo onder een inlandschen vorst, de onmiddelijk daaraan grenzende Fidschi-eilanden zijn sedert drie jaren (30 September 1874) onder Engelsche opperheerschappij gekomen. Ook onder de inwoners daarvan, bekend door hunne wreedheid, heeft het Christendom een gezegenden invloed. Te uitvoerig zou ik worden, als ik ook daarvan in bijzonderheden u wilde verhalen. Meer dan een onzer Maandberigten (o. a. 1869, No. 5) is aan die zending gewijd, waar de belangstellende meer daaromtrent kan vernemen. Voor dat wij echter de Zuidzee gaan verlaten, moet ik u nog op de Sandwich-eilanden brengen, die ver van al de genoemde verwijderd, hooger op in 't noorden van den grooten

Oceaan liggen, en dat wel, omdat bijna nergens het Christendom onder zoo merkwaardige omstandigheden kwam, en zoo ten eenemaal de zegepraal over het heidendom behaalde.

DE SANDWICH-EILANDEN.

't Was op een der eilanden en wel het grootste Owaihi dat de beroemde Engelsche zeereiziger Cook in 't jaar 1779 werd vermoord. Nog lang na dien tijd heerschte er barbaarschheid en afgoderij. Daar deze eilanden midden tusschen Azië en Amerika in lagen, werden zij, eens ontdekt, eene welkome ankerplaats voor zeelieden. Van daar dat er ook eenige verlichting, maar daarom helaas! nog volstrekt niet het licht des Evangelies kwam. Zoo ging het tot in 1819 toen de oude koning KAMEHAMEHA I stierf. Reeds had men toen iets gehoord van de verbreiding des Evangelies op de Gezelschaps-eilanden. Althans de nieuwe koning, die onder den naam van KAMEHAMEHA II zijnen vader opvolgde, verachtte opentlijk de goden des lands en verbrak ook het tot dien tijd toe zoo heilig gehouden taboe. Zoo werden velen overtuigd van het ijdele van hunne afgodsdienst, maar juist daarom dreigden zij toen aan het vreeselijkst ongelooft te worden. Maar ziet! wat gebeurt er? Juist toen velen van het volk hunne oude goden vaarwel

hadden gezegd, landden daar in 1820 Amerikaansche zendelingen. »Wij hebben geene goden meer. Geef ons de uwe.» Met deze en dergelijke woorden werden zij ontvangen. Nooit kwamen arbeiders op een meer toebereiden grond. Welig bloeide dan ook weldra het door hen daar uitgestrooide zaad. Gij begrijpt dat indien ergens gevaar bestond, dat in plaats van 't ware Christendom een naam-christendom veld won, het daar was. Geen verstandig mensch zal dan ook beweren, dat al de Sandwich-eilanders ware, echte christenen zijn, maar toch reeds voor vele jaren kwam van het Amerikaansch Zendelinggenootschap het bericht: op de Sandwich-eilanden zijn geen heidenen meer. Het volk is een christen-natie geworden, wel geen natie wier beschaving reeds geheel is voltooid of waar reeds al de vruchten van het geloof aan het Evangelie worden gezien, maar een christennatie in dien zin, dat alle ontwikkeling van den geest, van de zeden, van het godsdienstige en burgerlijk leven bij hen staat onder den invloed van het Evangelie. Dankbaar werden voor een zevental jaren die zegeningen herdacht, toen op de Sandwich-eilanden het 50jarig jubelfeest van de zending gevierd werd: »Wie zal'' zoo sprak een redenaar, »de veranderingen uitmeten, die gedurende de laatste vijftig jaren in deze eilanden ontstaan zijn, door de

invoering van het Christendom? Waar heeft men ooit zulken belangrijken en heilrijken vooruitgang gezien in zoo'n kort tijdsbestek? Een heidensche natie is een christelijke geworden; de bijbel, een christelijke letterkunde, scholen en kerken staan open voor allen; wet en orde hebben persoonlijke willekeur vervangen; eene onafhankelijke regering is geëerd en gezien door de beschaafde wereld; een armzalige ruilhandel met enkele schepen, die nu en dan de eilanden aandeden, is vervangen door een handel die bij millioenen berekend wordt; doch meer dan dit alles, de zaden van christelijke beschaving, op dezen bodem gerijpt, zijn door de winden overgevoerd en hebben wortel geschoten in landen, die duizend uren van hier liggen, — op de Marquesas-eilanden en in Micronesië (waar zendelingen van de Sandwichs-eilanden arbeiden).” (1)

Zietdaar dan de vervulling van het woord, dat God reeds door een JESAJA liet spreken: het woord dat uit mijnen mond uitgaat, zal niet ledig tot mij wederkeeren, maar doen wat mij behaagt en voorspoedig zijn in 't geen waartoe ik het zend. Wel

---

(1) Deze woorden zijn ontleend aan »het jubelfeest op de Sandwich-eilanden Maandb. 1871 n°. 7. De geschiedenis en de uitbreiding van het Christendom aldaar kan men vinden in n°. 104 van onze »Kleine Stukjes.»

is het opwekkend en bemoedigend onze beschouwingen van den toestand van het Godsrijk op aarde te mogen eindigen met wat wij vurig bidden, dat eens het einde moge zijn van alle Evangelie-prediking onder heidensche volken: eene heidensche natie tot eene christelijke geworden. Vergeet echter niet, dat wij even goed aan het andere eind van de groote zee, waarin wij met onze gedachten rondvoeren hadden kunnen eindigen: het diep ellendige Nieuw-Holland. Vergeet het niet, dat er in die onmetelijke wereldzee nog zoo menig eiland is, waar de stem van den goeden herder nog niet is gehoord, dat er buitendien nog duizenden en millioenen zijn in Oost en West, onder de Indianen van Amerika en de Indische bevolking van Azië, onder Afrika's zwarten en China's meer beschaafden, die nog voor het Evangelie moeten worden gewonnen. Zoo is er nog oorzaak genoeg om te geven, te arbeiden, te bidden, maar ook om te loven en te danken. Of zouden wij dit niet, waar wij iets hoorden van wat er in de laatste tachtig jaren in de Zuidzee is geschied? Roovers, moordenaars, echtbrekers, menscheneters bij duizenden veranderd in volgelingen van Jezus Christus, in kinderen van den Hemelschen Vader. Dat die allen daarom nog niet volmaakt en heilig zijn, weten wij al te goed. Den dwazen en veeleischenden die

dat willen, zouden wij willen toeroepen: maar zijt gij dit dan reeds, gij, die als kind zijt gedoopt en altijd in een christelijk land hebt geleefd? Wij die weten, dat aan hun geloof even als aan 't onze nog maar al te veel ontbreekt, willen niet alleen bidden voor hen, die nog heidenen zijn, maar ook voor hen, die christen reeds werden, ook voor ons zelve, dat zij en wij het toch niet mogen zijn, alleen met het woord of de tong, maar met der daad en in waarheid en dit ook daarin toonen, dat wij onze gaven, onze krachten, onze gebeden, ons zelve geven aan het heerlijkste en gezegendste werk: de uitbreiding van het Godsrijk op aarde.

Bij de Drukkers en Boekverkoopers M. WIJT & ZONEN, zijn verkrijgbaar de volgende Kleine Stukjes

	Cents.		Cents.
1. Peter Lobeck	15	49. Als God werkt, wie zal	
2. De welbestede stuiver.....	10	dan keeren?.....	15
3. De wever uit Welsh	07½	50. De Soldaten-dochter.....	
4. De kleine bewoner van het		51. Het gelukkige sterfbed....	10
Auvergnésche Gebergte.....	10	52. De weg en het middel	15
5. Arme Sara	04	53. De gast zonder bruiloftskl..	07½
6. De jonge Hutbewoonster... 22½		54. Treffend voorbeeld	07½
7. Opwekking te Eiberfeld... 05		55. Levensschets v. Blumhardt. 15	
8. De Iersche boer	10	56. Hadara	04
9. Elisabeth Cunningham..... 15		57. De oude genesheer	10
10. John Robins, de matroos... 10		58. De roepstem des Heeren... 15	
11. Uitbreiding der Parabel enz. 10		59. Anna Walsh	07½
12. Kolonel Jacob Gardiner... 15½		60. Eerste zend. te St. Thomas. 15	
13. De Stroopers-dochter..... 10		61. Thirza.....	20
14. De Bode met goede tijding. 15		62. Vroege godsvrucht	07½
15. Jansje Allan	15	63. De Russische kleermaker.. 07½	
16. Zonderlinge tusschenkomst		64. Kenmerk. v. een kind Gods. 07½	
der Voorzienigheid.....	07	65. Overtuiging verwaarloosd.. 12½	
17. Levensber. van Amelia Gale 07½		66. Woord aan jonge moeders.. 07½	
18. Sara Hill.....	12½	67. De onbekende zendeling .. 04	
19. De geschied. van MarySmith 12½		68. Mevrouw Rumpff.	10
20. De Dorps-predikant	10	69. Opmerkelijke leiding Gods 07	
21. De waarheid van het Evang. 10		70. Een nieuw traktaatje 10	
22. Kracht des geloofs	10	71. De vrome landman	07½
23. Herman de houthakker... 12½		72. Ged. over de eeuwigheid .. 07½	
24. Laatste uren v. John Cowper 10		73. Maria	10
25. Het einde van den tijd.... 10		74. William	07½
26. Wat God bewaart, is wel		75. De Christen in het gasthuis 03	
bewaard	15	76. Lord Teignmouth	10
27. Wie zijt gij? Wat hebt gij		77. Leven van Schwartz 08	
te doen?	10	78. Wie zoekt die vindt	05
28. De weërhaan van het kasteel 12½		79. Levensb. van een' soldaat .. 05	
29. Eben-Haëzer inLatakko... 10		80. Pacalsdorp	07½
30. Indiaansche bekeerlingen .. 10		81. Onnoodige zorgen	04
31. De Christen-feesten..... 05		82. Zachéüs	08
32. Verhaal van 2 predikers... 07½		83. De twee bureu	10
33. De tijd en de eeuwigheid .. 10		84. Bekeering v. A. H. Franke. 04	
34. Kort en heilzaam berigt ... 10		85. Blandina	07½
35. Johan Coenraad Ter Linden 07½		86. Bede van een grijsaard ... 07½	
36. Een beroep op het hart 12½		87. Het huisgez. te Haeterdale. 15	
37. De landman in den Elzas... 10		88. Inwendig Christendom onder	
38. Sterfgevallen van zeven be-		Hottentotten	05
keerde heidenen	10	89. Aärons dood	15
39. Levensloop van C.L. Tüpfel 07½		90. Het Paaschfeest	10
40. Eenige bijzonderheden uit		91. Leven van Chrysostomus .. 07½	
het leven van Morrison..... 15		92. Het geheimzinnige in den	
41. Lydia S.	07½	Christen	05
42. Hugo Bourne.....	07½	93. Jacob Wilson	15
43. De christelijke viering van		94. De eerste kerkgang	10
den Zondag	05	95. Wanneer ben ik, enz. 06	
44. Henri Obookiah.....	10	96. Overeenk. Christel. Godsd. 05	
45. De zendingen in Groenl... 15		97. Zendingagave	15
46. Het bezoek bij een kranke.. 15		98. De zwarte knecht	10
47. Brieven van een' leeraar ... 15		99. Waarschuw. tegen valsche	
48. Polycarpus	10	overleggingen	10

2157754

Cents		Cents.	
100.	De bedelaar.....	05	149. Eene uitn. helpster d. zend. 07½
101.	Samuel Mills.....	05	150. Niet verre.....
102.	Triomfboog van Titus....	06	06
103.	Zijt gij gelukkig?.....	07½	151. Wat een reisverh. kan uitw. 05
104.	Uit- en inwendige zending	05	152. Een blik in de Jav. huish. 05
105.	De twee erfenissen.....	05	153. Het „Onze Vader“..... 05
106.	De waarde van het gebed. 07½	154. Clement Carow.....	12½
107.	Samuel Crowther.....	07½	155. Een Israel. tot Chr. gebracht 05
108.	Catharina Philips.....	07½	156. Schoone plaatsen uit de
109.	Goodluck Day.....	07½	schriften van 3 Kerkvaders 07½
110.	De toestand der heid, vrouw	07½	157. Gidion.....
111.	Middel om rijk te worden. 04	158. Uit onze Brieven tasch ...	07½
112.	Eene oude beproefde raad. 12½	159. Dankt God in alles.....	05
113.	Verband ijver voor de zend. 07	160. Een andere Oom Tom ...	05
114.	Ra-Poor-Negro.....	05	161. Zeventig jaren.....
115.	De zendel. onder de heid..	05½	162. De Soldaat en de Landverh. 05
116.	Iets uit het leven eener	zendingenvrouw. 1e brief. 05	163. Getuig. omtrent de godsv. en het leven der christenen 04
117.	De Christen-vrouwen der	Apostolische eeuw.....	06
118.	Christina en Esther.....	06	164. 2 tafereelen uit het leven en werken van een zendel. 07½
120.	De verhoogde Heer.....	05	165. Eenzaam maar niet verlaten 07½
121.	De zegenrijke vrucht van een rijkdaalder.....	02	166. Uit onze Brieven tasch II. 07½
122.	Opw. tot h. werk der zend. 05	167. Mededeel. van Ulfers I. 07½	
123.	De Baron Dhijhern.....	07½	168. idem idem II. 07½
124.	Een woord tot aanbeveling der zendingenzaak.....	07½	169. Over zendingmethode I.. 10
125.	De toekomstige wereld... 05	170. idem idem II.. 10	
126.	Iets uit het leven eener zendingenvrouw. 2e brief. 07	171. Het kruis der bespotting. 07½	
127.	Eene uit duizend.....	06	172. Over zendingmethode III. 10
128.	Eene Martelaarsgeschied. 05	173. De Zending onder de volken der aarde. I. Europa.... 07½	
129.	Een Rabbi die rust zoekt bij Christus.....	05	174. Dito. II. Azië. 1. West-Azië 07½
130.	De Christin geroepen tot deeln. aan de zendingzaak. 05	175. Tollenaarsbede,.....	05
131.	Zoeken en vinden.....	10	176. De zend. II. 2. Japan en China 07½
132.	De onfeilbare gids.....	10	177. Dito. 3. Achter-Indië 07½
133.	Wien te hooren?.....	07½	178. Bij een Ziekbed.....
134.	Eene zwaar beproefde geloofsheldin.....	07½	179. De zend. II. 4. Eng. Indië 07½
135.	Marianne, de Bijbelverspreidster van St. Gilles.. 10	180. Hung-Sui-Tschuen, enz... 07½	
136.	De dochter v. d. Landman 12½	181. De zend. II. 5. Ind. Archipel 07½	
137.	De hoop des christens.. 07½	182. Toespr. door Ds. H. L. Vinke 07½	
138.	Het leven van v. d. Kemp. 05	183. Mededeeling van v. d. Liefde 07½	
139.	Kunt gij altijd van Jezus zwijgen?.....	06	184. dito dito 07½
140.	Het werk v. kleine Jessie. 07½	185. De Kerstavond.....	07½
141.	Liefde voor liefde.....	05	186. De Zending. III. 1. O-Afr. 07½
142.	Heilig leven, zalig sterv. 07½	187. Een vertrouwelij gesprek. 06	
143.	Een sterfb. in den vreemde 07½	188. De Zending. III. 2. Z-Afr. 07½	
144.	Iets uit het leven eener zendingenvrouw. 3e brief 05	189. Verderft het niet, enz... 10	
145.	Iets uit het leven eener zendingenvrouw. 4e brief. 05	190. Barmhartigheid.....	
146.	Levensg. v. e. Iersche knaap 07½	191. De Zending. III 3 W-Afrika 07½	
147.	De Thermometer.....	05	192. J. F. Riedel. Een levensb. I 10
148.	Toespraak.....	05	193. De Zend. IV. 1 N-Amerika.. 07½
			194. Levensber. van J. E. Jellesma ook in 3 afzonderl. stukjes a 06
			195. Een blik o/d gesch. v. d. Zend. 5
			196. J. F. Riedel. Een levensb. II 12½
			197. dito dito III 7½
			198. dito dito IV 7½
			199. dito dito V 10
			200. De Zend. IV. 2. Z-Amer. 7½
			201. De Hut bij de Hoofdkerk.. 5
			202. J. F. Riedel. Een levensb. VI 10
			203. dito dito VII 7½